

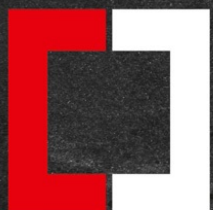
Břetislav Ditrych

Proti Rudému baronovi

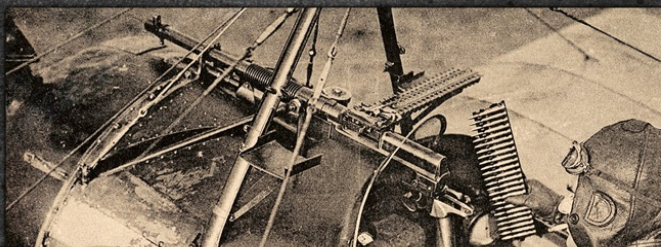
Piloti a letecká esa první světové války

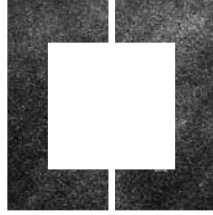
EDICE

MAGNETKA

EDICE

MAGNETKA

E

Břetislav Ditrych

Proti Rudému baronovi

Piloti a letecká esa první světové války

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Ediční rada Edice Magnetka

prof. PhDr. Radek Fukala, Ph.D. (Univerzita J. E. Purkyně Ústí nad Labem)

doc. PhDr. Jan Halada, CSc. (FSV UK, Institut komunikačních studií)

PhDr. Jan Koura, Ph.D. (FF UK, Ústav světových dějin)

PhDr. Miloslav Martínek, CSc.

Mgr. Jaroslav Kříž, Ph.D. (Městská knihovna Antonína Marka v Turnově)

JUDr. František Čermák

Copyright © Břetislav Ditrych, 2024

Cover art © Lukáš Tuma, 2024

Photos © airwar.ru, Bibliothèque national de France, Library of Congress,
New York Public Library, Wikimedia Commons, sbírka ČsOL, 2024

Czech Edition © Nakladatelství Epoque, Praha 2024

ISBN 978-80-278-0188-6 (print)

ISBN 978-80-278-1427-5 (ePub)

ISBN 978-80-278-1428-2 (mobi)

ISBN 978-80-278-1429-9 (pdf)

OBSAH

VELKÁ VÁLKA	11
1914	11
1915	16
1916	24
1917	28
1918	33
RUDÝ BARON	40
KDO SESTRĚLIL RICHTHOFENA.....	61
OREL Z LILLE	70
VÍTĚZSTVÍ, TRIUMFY, VÍTĚZSTVÍ!.....	75
PROTI RUDÉMU BARONOVÍ.....	83
HLEDÁM ODVÁŽNÉ A SPOLEHLIVÉ MUŽE	91
STRÁŽNÝ VERDUNU A LETECKÉ ESO CHARLES NUNGESSER.....	117
STARÝ KAREL.....	145
BOUŘLIVÉ NEBE NAD VERDUNEM A MARCEL BRINDEJONC DES MOULINAIS.....	162
DALŠÍ TŘI SLAVNÍ.....	179
NEZNÁMÝ JULES ABEL A PAŘÍŽSKÝ KANON	187

ZA CÍSAŘE PÁNA.....	197
TENKRÁT NA VÝCHODĚ.....	213
V ŘADÁCH LEGIÍ.....	223
LETECKÁ ESA VELKÉ VÁLKY.....	226
PRAMENY A LITERATURA	228
Archivní prameny	228
Monografie	228
Časopisy.....	229
Internetové zdroje.....	229

Letecká esa, to jsou hoši, co dokážou být v případě potřeby a ve správný čas na správném místě.

Hodně záleží i na štěstí.

Naši byli dobří piloti, vynikající stíhači, ale je mezi nimi hodně těch, kteří neseštelili žádné německé letadlo.

Americký pilot William Lambert,
který sestřelil 22 německých strojů

Dopoledne 28. června 1914 zastřelil devatenáctiletý bosenský Srb Gavrilo Princip dvěma ranami z pistole arcivévodu Františka Ferdinanda a jeho ženu. Evropa, rozdělená na Trojdohodu (Francie, Velká Británie, Rusko) a Trojspolek (ústřední mocnosti – tj. Německo, Rakousko-Uhersko a Itálie) se chystala na válku. Na konci července ji vyhlásilo Rakousko-Uhersko Srbsku a 12. srpna vpadla císařská a královská armáda na srbské území.

Prvního srpna večer předal německý velvyslanec v Rusku na ministerstvu zahraničí dokument s vyhlášením války, 3. srpna vyhlásilo Německo válku Francii. Den nato vstoupili němečtí vojáci na území Belgie a Velká Británie vyhlásila válku Německu.

Začala válka, která dostane označení první světová. Mnozí vedoucí představitelé bojujících zemí předpokládali, že skončí do Vánoc, nejpozději Velikonoc příštího roku. Trvala však do 11. listopadu 1918 a přinesla smrt či zranění milionům vojáků a civilistů.

*Atentát na arcivévodu Františka Ferdinanda a jeho ženu
na dobové ilustraci.*

VELKÁ VÁLKA

1914

Na začátku války bylo ve výzbroji bojujících zemí asi 700 letadel, z toho v Německu 232, Rakousku-Uhersku 65, v Rusku 244, ve Francii 156 a v Anglii 56. Byly to jednomotorové, jedno nebo dvoumístné stroje, hlavně dvouplošníky s maximální rychlostí 90 až 130 kilometrů za hodinu, nosností 150 až 300 kilogramů a s délkou letu dvě až čtyři hodiny. V Rusku, Anglii a Francii, později v Itálii a Spojených státech, byly používány většinou francouzské rotační motory o výkonu 50–80 koňských sil, letectvo Německa používalo silnější motory chlazené vodou. Zpočátku sloužila letadla pouze pro průzkum, dříve prováděný jezdeckem, k řízení dělostřelecké palby byly využívány především pevně upoutané balony. Jen pro srovnání – k průzkumu do hloubky 100 kilometrů potřebovali jezdci na koních několik dní, osádce letadla stačilo několik hodin. Zprávy letci předávali velitelství buď osobně, jindy je shazovali z letadla ve zvláštním pouzdře, vystřelovali rakety, někdy stačil jen domluvený pohyb stroje.

Dne 26. července 1914 proběhla u sochy města Štrasburku na Place de la Concorde a u rakousko-uherského velvyslanectví v Rue Varenne manifestace Čechů žijících v hlavním městě proti rakouské monarchii. O necelý měsíc později, přesně 22. srpna, se konal v pařížské Invalidně slavný hromadný odvod českých dobrovolníků do Cizinecké legie. Druhý den muži odjeli k výcviku do Bayonne v jižní Francii. Rota Nazdar, první česká národní jednotka, tam vznikla 31. srpna 1914

Demonstrace Čechů proti Rakousko-Uhersku v Paříži. Čelem k objektivu je zachycen budoucí legionář a letec Vilém Stanovský.

a byla zařazena jako 1. rota praporu C II. pochodového pluku 1. pluku Cizinecké legie. Měla 250 mužů rozdělených do čtyř čet a velí jí francouzský kapitán Marie Léon Joseph Sallé. Cvičili se starými puškami, opakovačkami, modelem z roku 1886. Osudy roty Nazdar si zaznamenával pařížský Čech Josef Antoš. Také byl zpočátku optimistický: „Všeobecně se soudí, že válka nepotrvá déle 3 měsíců, nejdéle tak do Vánoc. Neradi bychom podepisovali na delší čas, abychom nemuseli pak dosluhovat.“

Německé jednotky vpadly 4. srpna do Belgie, jejich cílem byla Francie a Paříž. Němci doufali, že porazí Francii během šesti dnů. Soustředění německých vojsk u belgických hranic hlásili už předtím francouzští piloti, ale velení armády jejich zprávám nedůvěřovalo. Velká Británie vyhlásila válku Německu. O deset dní později vstoupili Němci do Bruselu. Ráno 25. srpna shodila vzducholod Zepelin několik pum na Antverpy. O život přišli první letci, nebylo to však v přímém souboji. Německý nadporučík Jachnow sloužil jako pilot v tureckých službách za první balkánské války (1912). Zabil se při

leteckém neštěstí v severní Francii, francouzský seržant Bridou se zřítíl při návratu na základnu, anglický podporučík Skene s mechanikem Barlowem se zřítíli při letu z Francie u Doveru.

Dne 22. srpna 1914 byli německými děly sestřeleni dva britští letci – poručík Waterfall a podporučík Bailey. Vydali se na průzkumný let do oblasti Monsu a Soignies v Belgii. Po bitvě u Monsu musely britské a francouzské jednotky ustoupit k řece Marně. Nad Paříží se objevilo německé letadlo, které shodilo několik pum a letáky oznamující porážku francouzské a ruské armády. Po měsíčním nepřetržitém postupu se německá armáda dostala 3. září až do vzdálenosti pouhých 40 kilometrů od Paříže. Hlavnímu městu hrozilo vážné nebezpečí.

Bitva na Marně začala 5. září a trvala čtyři dny. Zúčastnilo se jí 1 275 000 německých, 1 000 000 francouzských a 125 000 britských vojáků. Cílem anglo-francouzských sil bylo zastavit postup německých jednotek a přejít do protiútoků. To se podařilo. Němci byli nuceni ustoupit za Marnu a o několik dní později za řeku Aisne. Do Paříže se sice nedostali, ale snažili se proniknout k belgickému a francouzskému pobřeží. A boje na západní frontě trvaly další čtyři dlouhé roky. Ve stejné době, tedy v září 1914, byla rakousko-uherská armáda v Haliči donucena ustoupit před Rusy.

První letecký nálet na Německo podnikli Britové 22. září. Jejich stroje zaútočily na hangáry vzducholodí u Kolína nad Rýnem a Düsselatorfu.

V Haliči postoupila ruská armáda hluboko na rakousko-uherské území.

Nad Francií, v Jonchery nedaleko Remeše, došlo 5. října 1914 k historicky prvnímu vzdušnému souboji. Dva francouzští letci, pilot Joseph Frantz a mechanik Louis Quénault, na dvoumístném stroji Voisin s tlačnou vrtulí sestřelili kulometem Hotchkiss německý stroj Aviatik B.I s dvoučlennou osádkou, který se vracel do svých linií. Řídil ho dvacetiletý pilot Wilhelm Schliechting, čtyřicetiletý poručík Fritz von Zangen byl pozorovatelem. V té době ještě piloti shazovali

na pěšáky ocelové šipky nebo vrhali granáty, Frantz si však na svůj stroj namontoval kulomet. „Přiblížil jsem se k Aviatiku a byl nad ním asi 200 metrů, to mi dovolovalo slétnout střemhlav, získat rychlost a dostat se do zad. Myslím, že mě vůbec neviděl,“ popsal Frantz krátce svůj úspěch. „Po pár stech metrech jsem přistál na strništi. Musím přiznat, že jsem byl dojatý, zatím jsem neviděl mrtvé piloty...“ Jedna střela trefila německého pilota do krku, druhá způsobila výbuch motoru a letadlo se v plamenech zřítilo do francouzských linií. Seržant Frantz, který už byl nositelem Vojenské medaile, byl jmenován Rytířem Čestné legie; Quenault dostal Vojenskou medaili. „Vojáci na zemi mohli pozorovat letecké souboje – fantastickou epizodu moderní války,“ napsal 24. října list *L'Illustration*. Účinnost ocelových šipek

Joseph Frantz a mechanik Louis Quénault na dvoumístném stroji Voisin sestřelili německý stroj Aviatik. První vzdušný souboj na dobové malbě.

byla nevelká, na živé cíle je vrhali Francouzi, Angličané i Rusové. Jeden konec byl ostrý, druhý rozšířený. V ruské armádě navrhl „létající střely“ V. A. Slesarov, byly dlouhé 10 cm a vážily 16 gramů, měly aerodynamický tvar a velkou průraznost. Do letadla jich piloti brali několik set.

Anglický poručík Reginald Marix bombardoval 8. října znovu hangáry vzducholodí u Düsseldorfu. Z Antverp vzlétl letoun Sopwith Tabloid, dostal se nad hangáry vzducholodí u Kolína nad Rýnem a zničil nový Zeppelin LZ 25 (Z.XI). O týden později pronikli Němci do belgického přístavu Ostende. Střídavě bylo obsazeno město Ypry.

Dne 23. října 1914 odjel prapor C s rotou Nazdar do Champagne. Po krátkém období v záloze zaujala rota postavení v zákopech nedaleko obce Verzenay u Remeše. Tam získali dobrovolníci první zkušenosti ze zákopové války.

Zpráva z východní fronty: Německé jednotky postupují na polském území, dříve zabraném Ruskem, až k Lodži. Turecko vyhlásilo válku mocnostem Dohody, Spojené státy zatím zachovávají neutralitu.

Z letiště ve francouzském Belfortu vzlétly 21. listopadu čtyři britské letouny Avro 504 k prvnímu dálkovému náletu. Budou bombardovat hangáry vzducholodí u Friedrichshafenu na břehu Bodamského jezera. Každé letadlo nese pouze čtyři pumy. Výsledek byl spíše pohružkou – jedna vzducholod' byla poškozena, jedno letadlo muselo nouzově přistát.

O dva dny později, 23. listopadu, vznikl první francouzský oddíl bombardovacích letadel.

Začátkem prosince byla první německá letadla vybavena rádiovým zařízením. Při přeletech nad francouzskými liniemi mohl pozorovatel podávat morseovkou zprávy o rozmístění dělostřelectva a přesunech vojáků.

Prvního prosince obsadilo rakousko-uherské vojsko Bělehrad, za čtrnáct dní však Srbové dobyli své hlavní město zpátky.

„Dnes byl zabit nejmladší člen naší setniny,“ poznamenal si Josef Antoš, „sedmnáctiletý číšnický učeň Lumír Březovský. Byl střelen kulí do prsou a dlouho nemohl zemřít. Oči měl otevřeny a dlouho volal svoji maminku. Jest to hrozné, teprve nyní člověk vidí, jak ukrutnou věcí je válka.“

1915

Vůbec první nálet na Británii uskutečnili Němci 19. ledna. Dvě vzducholodě LZ 24 (L.3) a LZ 27 (L.4) přelétly Severní moře, svržené pumy způsobily smrt šesti civilistů. Angličtí piloti nezůstali pozadu – o čtyři dny později svrhli ze dvou letadel osm pum na německou ponorku v přístavu Zeebrugge.

Dne 17. března mířila vzducholod' LZ 26 (Z.XII) nad Anglii, ale pro špatné počasí shodila pumy na Calais.

Na východní i západní frontě boje pokračovaly. Začátkem dubna 1915, před druhou bitvou u Artois, byla česká rota Nazdar přesunuta do blízkosti města Arras. Cílem společného útoku francouzských a českých vojáků 8. května 1915 bylo překonat hustou zákopovou síť nepřítelů a dobýt hřeben zvaný Falaise de Vimy. Po obvyklé dělostřelecké přípravě vyrazili příslušníci roty Nazdar do útoku v čele celého 33. armádního sboru. Postup roty nezastavily ani první padlí a svůj úkol vojáci beze zbytku splnili. Celkové ztráty však byly značné – z 250 důstojníků a mužů jich 42 padlo a téměř sto bylo zraněno. Čeští dobrovolníci byli zmíněni v rozkazech, někteří dostali vyznamenání. Zúčastnili se pak – už jen jako četa – například i ofenzivy na řece Sommě v červenci 1916.

V březnu byl zahájen námořní útok na Dardanely, který měl otevřít novou frontu, porazit tureckou armádu a pomoci Rusku. Turecko se bránilo opevněním poloostrova Gallipoli. Koncem dubna se na poloostrově vylodily anglické, francouzské a australské jednotky.

Spojenci očekávali brzké a snadné vítězství. Spletli se. Otevřený boj se změnil na dlouhou a krutou zákopovou válku.

Na východní frontě zatlačovali Rusové Rakušany za Karpaty. Zastavit je měla 1. května 1915 velká rakousko-německá ofenziva. Jejím cílem bylo trvale obsadit karpatské průsmyky. Rusové byli zahánáni k Varšavě a pevnosti Přemyšlu. Německé a rakousko-uherské jednotky haličskou pevnost dobyly zpět poté, co ji Rakušané po pětíměsíčním ruském obležení v březnu ztratili.

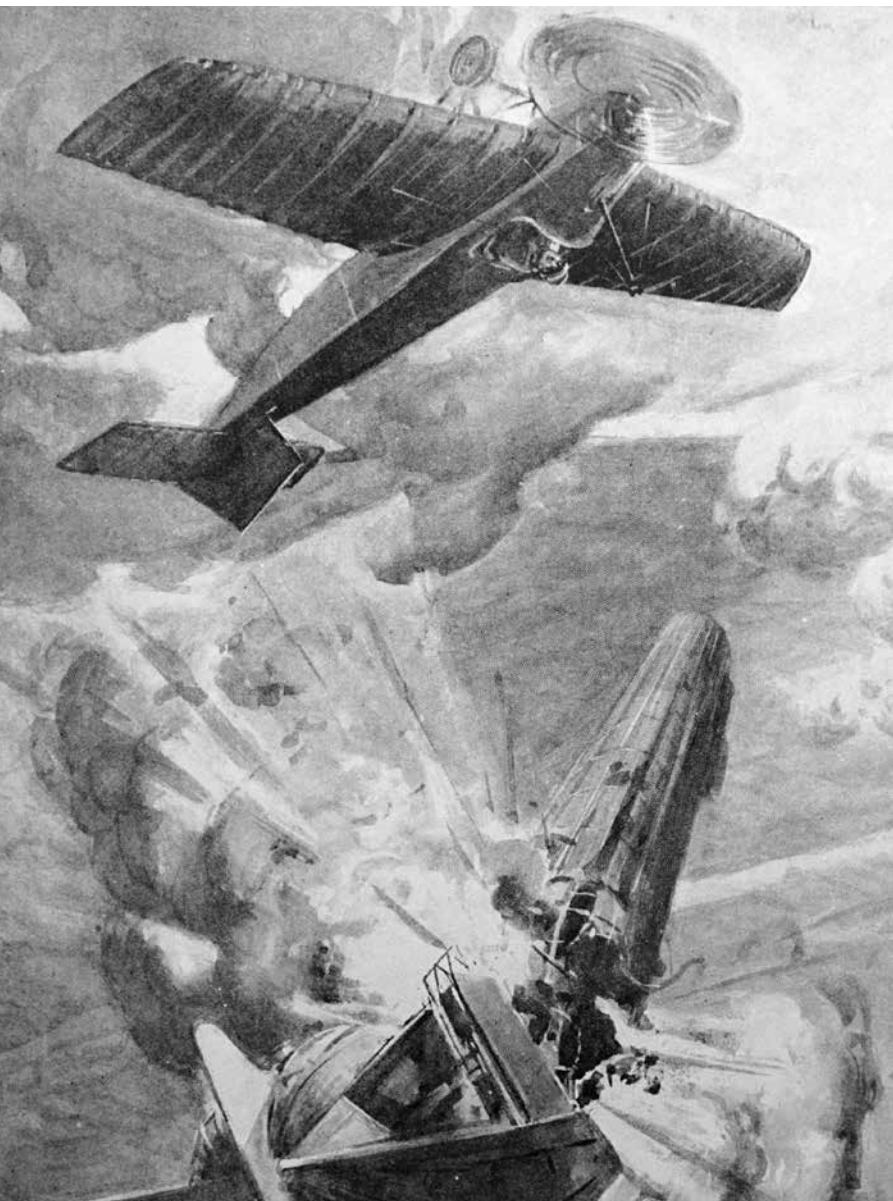
Na západní frontě zahnali Němci plynovými útoky Brity zpátky až na okraj Yprů. V následující bitvě měli mnohem větší ztráty Britové a Kanadané. Koncem května padly tisíce francouzských vojáků v bojích u Notre Dame de Lorette.

Němci se celkem oprávněně domnívali, že mají po posledních úspěších převahu jak na východní, tak i na západní frontě a mohli by dosáhnout klíčového průlomu.

Poslední květnový den přelétla nad Londýnem opět německá armádní vzducholod' Zeppelin LZ-38. Shodila zápalné pumy a granáty, sedm obyvatel města zahynulo. Na pomalý a zranitelný vzdušný koráb se pokusilo zaútočit devět letadel, ale bez výsledku. Jeden stroj se zřítil a pilot zahynul. Podobné nálety sice neznamenal velké ztráty, vyvolávaly však neklid, strach a paniku.

V neděli 6. června mířily vzducholodě LZ 37, LZ 38 a LZ 39 na Calais. Podporučíku Reginaldu Warnefordovi se podařilo z letounu Morane-Saulnier Type L Parasol shodit pumy na LZ 37; její hořící vrak spadl na předměstí Gentu. Za tento úspěch obdržel Viktoriini kříž a od Francouzů Řád Čestné legie. Warneford zahynul již 17. června ve stroji Henry Farman.

Ještě předtím, 23. května, vyhlásila Itálie válku Rakousku-Uhersku, a připojila se tak k Británii, Francii a Rusku. Byla otevřena sedmá fronta. Pro přehled shrňme dosavadní: východní fronta, západní, jižní, nebo také rakousko-srbská, kavkazská, gallipolská a mezopotamská.

Warnefordovo vítězství nad vzducholodí Zeppelin na kresbě z dobového časopisu The War Illustrated.

Na Gallipoli pokračují boje mezi spojeneckými silami a Turky, útoky střídají protiútoky. Padlých mužů byly tisíce na každé straně. Turci udrželi strategicky důležité výšiny.

V bitvě u Artois ztratili francouzské jednotky na 18 000 mužů. Bojové linie se střídavě posouvaly, často jen o stovky metrů. Téměř neustálá dělostřelecká palba a střety v zákopech způsobovaly velké ztráty na obou stranách.

Koncem června dobyli rakouští vojáci zpět Lvov. Dne 5. srpna vstoupily jednotky německé armády do Varšavy a postupovaly dál na východ. Postupně dobyly litevská města Kaunas a Vilnius.

Nálety německých vzducholodí na Londýn pokračovaly. Nepůsobily sice velké ztráty, pro obyvatele města byly však stále zneklidňující. Proto Británie požádala náčelníka francouzského generálního štábu generála Maurice Pellého o urychlené dodání protiletadlových děl ráže 75 mm, umístěných na obrněném autě. Snad pomohou.

Dne 25. září byla zahájena spojenecká ofenziva na západní frontě. Francouzi úspěšně zaútočili na německé zákopy v Champagni, zato Britové u Loosu zaznamenali značné ztráty.

Francouzský spisovatel a světoběžník Blaise Cendrars (otec byl Švýcar a matka Skotka) publikoval s přáteli 29. července 1914 výzvu k cizincům žijícím ve Francii, aby vstoupili do dobrovolných sborů. Byli zařazeni do Cizinecké legie. Cendrars se zúčastnil bojů v Champagni a 26. září byl těžce zraněn a přišel o ruku. Stručný úryvek z jeho textu *V tichu noci* dokresluje atmosféru na frontě: „Zákopy byly vyztužené, kulometná hnízda úžasně kamuflovaná, palebná postavení řádně opevněná, chytře rozmístěná baterie malých zákopových děl nebo moždířů byla rozestavena za nejbližším hřebenem, dobře kryté pětasedmdesátky zrádně z boku kryly zubatinu v první linii. Celé postavení bylo prošpikováno léčkami, přecpáno zátarasy a španělskými jezdci a síť ostnatých překážek, nad pomyšlení hustá, sahala do veliké hloubky...“ Cendrars zmiňuje obavy z podkopů pod vlastními zákopy,

Australští vojáci vybavení plynovými maskami během druhé bitvy u Ypres na jaře 1915.

do nichž se nepřítel snažil umístit silnou nálož, a vyhodit tak celý úsek do povětří, a popisuje konec kamaráda van Leese, který koncem září „zahynul tou nejstrašnější smrtí, jakou jsem kdy na bojišti viděl. Když jsme totiž vyrazili k útoku, byl zasažen dělostřeleckým granátem a já jsem viděl, viděl jsem to na vlastní oči, které ho sledovaly ve vzduchu, viděl jsem, jak tento krásný legionář byl prudce uchopen, zmačkán, vysát, a viděl jsem, jak jeho zkrvavené kalhoty padly na zem prázdné, zatímco strašlivý výkřik bolesti, který vydal tento muž zavražděný ve vzduchu neviditelnou příšerou zahalenou do žlutého mračna, byl ještě hrůznější než samotný rozprask granátu, a slyšel jsem ten křik, který trval ještě pěknou chvilku po tom, kdy na cucky rozervané tělo už neexistovalo. Kromě těch prázdných kalhot jsem z van Leese nic jiného nenašel; nebylo tedy ani co pohrbit.“

K dosud největšímu náletu francouzských letadel na Německo došlo 26. září 1915. Útoku na chemickou továrnu v Ludwigshafenu, který byl dlouho a do nejmenších detailů připravován, se zúčastnilo 18 bombardérů. Každý z nich měl palivo pro sedm hodin letu. Pro silný vítr byl start několikrát odložen. Konečně ve tři hodiny ráno piloti vzletli. Byli vybaveni podrobnými mapami i fotografiemi. Museli překonat několik překážek. Nejdříve se s těžkým nákladem pum dostat do výšky 1500–1800 metrů a přeltnout téměř celou nepřátelskou frontu. Stálým nebezpečím byla střelba protiletadlových děl a německá letadla. Nějaký čas je oslepovalo vycházející slunce. Sestoupili do údolí Rýna a pokračovali směrem k Mannheimu, letěli v malé výšce nad lesy, aby nebyli spatřeni a nebyla hlášena jejich přítomnost. Po třech hodinách letu uviděli nedaleký cíl. Rozsáhlé objekty rozeznali podle kouře z komínů. Továrna BASF na levém břehu Rýna (*Badische Anilin und Soda Fabrik*) dodávala před válkou především anilinové barvy (měla mimochodem pobočku v Neuville-sur-Saône u Lyonu), pak vyráběla velké množství dusičnanů potřebných k výrobě výbušnin. Až dvě třetiny výbušnin užívaných německou armádou pocházely právě odtud,

proto bylo tak důležité její provozy zničit, nebo alespoň poškodit, a nadlouho tak omezit výrobu.

Asi dva kilometry před cílem se letci rozdělili na dvě skupiny, jedna směřovala k Oppau, druhá k mateřskému závodu v Ludwigshafenu, a během čtvrt hodiny shodili více než tunu pum. Sloupy dýmu, výbuchy a plameny potvrdzovaly úspěch akce. Francouzské bombardéry musely unikat prudké palbě ze země, skupina přišla o jeden stroj, řízený pilotem De Goysem, který byl sestřelen palbou ze dvou upoutaných balonů. Ostatní změnilo zpáteční trasu a vyhnuli se tak střelbě z protiletadlových stanovišť, která už byla v pohotovosti a očekávala, že se budou vracet stejnou cestou.

Pět německých vzducholodí provedlo 13. října nejtěžší nálet na Británii za celou válku. Shodily celkem 186 pum na Londýn a přilehlé hrabství, 76 civilních osob zahynulo. Obyvatelé Londýna se znovu ptali: proč nás nedokáže ochránit protiletadlové dělostřelectvo?

Srbové ustoupili 7. října před rakousko-německými vojsky z Bělehradu. Rakušané pak vtrhli do Černé Hory a Bulhaři napadli Srbsko. Ústřední mocnosti dostaly nového spojence.

Na západní frontě nic nového – pokračují prudké boje. Vojáky trápí zima, déšť a nemoci. Pokud ještě žijí.

Německá vojska obsáhla celou část Polska, předtím zabranou Ruskem. Začala evakuace anglických, australských, novozélandských a francouzských vojáků z poloostrova Gallipoli. Turecko triumfovalo.

Závěrem roku 1915 se nikdo neodvážil odhadnout další trvání války, která měla skončit o Vánocích roku 1914. Ale tehdejší legendární příměří na západní frontě se už neopakovalo. Palba pokračovala i o svátcích.

Ruská ofenziva na východní frontě úspěšná nebyla. Shrnuto: ústřední mocnosti, tedy Německo a Rakousko-Uhersko, měly na konci roku 1915 převahu.

Bombardování Antverp vzducholodí.